

علم أصول الفقه

٩١-١١-١٦ مبادئ مختص تصديقي ٤٣

دراسات الأستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- طبق برخی روایات پیامبر صلی الله علیه و آله از شخص علی بن ابی طالب علیه السلام می‌خواهد مطالب پیامبر صلی الله علیه و آله را بنویسد.
- مصحف معروف حضرت علی علیه السلام افزون بر آیات قرآن حاوی خصوصیات هر آیه و شأن نزول آنها است که به اشاره‌ی رسول اکرم صلی الله علیه و آله نگاشته شده است.
- خلاصه پیامبر صلی الله علیه و آله از هر فرصتی برای گسترش تعلیم و تعلم استفاده می‌نمود.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- حضرت علی علیه السلام در دوران خلافت خویش نتوانست فضای منع کتابت را که تحت تأثیر خلفای قبل و با تمام ابزارهای ممکن حکومتی ایجاد شده بود، بشکند؛ ولی در بین اهل بیت و پیروان آنها، سنت کتابت حدیث و ثبت آن وجود داشت.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- بر اساس برخی روایات امام حسن و امام حسین علیهما السلام فرزندان خود را به کتابت حدیث و نگهداری آن ملزم می نمودند. یعنی نه تنها احادیث و کتابت آنها ممنوع نبود؛ بلکه دایم بر آن ترویج می شد.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- همین ترغیب‌ها و تشویق باعث شد که در دوران متأخر به خصوص در دوران امام باقر و امام صادق علیهما السلام با توجه به جو سیاسی حاکم در آن زمان، ثبت احادیث متقن گسترش پیدا کند. این دوران، دوران ضعف بنی امیه بود؛ در حالی که هنوز بنی العباس نیز از قدرت چندانی برخوردار نبودند.

تأثير تاريخ تدوين سنت در نقل به معنا

- شكوفایی حدیث در زمان امام صادق علیه السلام به دلیل زمینه-هایی که قبل از این امام در بین اهل بیت علیهم السلام و پیروان آنها فراهم شده بود، به اوج خود رسید.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- حوزه‌ی درسی امام صادق علیه السلام بالغ بر چهار هزار نفر شاگرد داشت و داستان‌های فراوانی در تراجم رجال از کسانی نقل می‌شود که در این دوران و دوره‌های بعد مشغول حدیث و نقل آن بودند.
- همین شکوفایی باعث شد تا بعدها اصول اربعمائه (اصول چهارصدگانه) پیدا شود. کتاب‌های زیادی به نام اصل در دست افراد بود که در آن روایات را جمع آوری می‌کردند و «چهارصد» حدود آنها را مشخص می‌نمود. در این کتاب‌ها به شواهد تاریخی، دقت‌های فراوانی صورت می‌گرفت.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- مهم-ترین جامع روایی ما - کافی - نتیجه‌ی همین زحمات است که در دوران متأخرتر به رشته‌ی تحریر درآمد.
- مرحوم کلینی بیست سال زحمت کشید تا این کتاب ارزشمند را فراهم نمود.
- اثر با ارزش وافی نیز حاصل همین دوران است که توسط فیض کاشانی به رشته‌ی تحریر درآمد.

تأثير تاريخ تدوين سنت در نقل به معنا

- دقت‌های موجود در کتاب‌های روایی باعث شد که اخباری‌ها تمامی روایات مکتوب در کتب اربعه را صحیح بدانند. اما این چیزی بود که اکثریت فقهای شیعه نپذیرفتند و همواره در طول تاریخ به نقد و بررسی اسناد این روایات پرداخته‌اند.
- آنها بر خلاف اهل سنت که بر تمامی روایات صحاح خویش صحت می‌گذارند، به راحتی هر روایتی را صحیح تلقی نمی‌کردند و به سلسله‌ی سند و احوال راویان آن توجه فراوانی می‌نمودند.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- نویسندگان روایت احادیث را برای استادان خویش می‌خواندند یا استادان، احادیث را برای شاگردان خویش تلاوت می‌نمودند تا در نقل حدیث نهایت دقت اعمال شود.
- اگر راوی-ای در نقل حدیث بی-باک بود، در مقابل او موضع می‌گرفتند و از او حدیثی نقل نمی‌کردند. آنها از راویانی، روایت نقل می‌کردند که اهل دقت بودند.

تأثير تاريخ تدوين سنت در نقل به معنا

- شیوهی نقادانه در بین شیعیان، مرهون راهنمایی‌های اهل بیت علیهم السلام است. شیعه به پیروی از معصومان علیهم السلام ضمن تأکید بر انفتاح باب اجتهاد - که حاصلش نگاه نقادانه است - با حفظ معیارها و روش‌های خاصی - که از معصومان علیهم السلام آموخته - تلاش کرده مانع جریانات انحرافی در این زمینه شود.
- این در حالی است که انسداد باب اجتهاد در فرهنگ سنی، مسیر دیگری را برای مباحث دینی اهل سنت و به خصوص مباحث روایی که محل بحث ما است، رقم زده است.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- از سوی دیگر برای شیعیان، کلمات معصومان علیهم السلام مثل آیات قرآن بود. همانقدر که در حفظ قرآن تلاش می‌کردند، در حفظ حدیث هم دقت فراوانی مبذول می‌داشتند.
- این اهتمام همراه با زمان طولانی تدوین حدیث که در اعتقاد شیعه هیچ نوع انقطاعی در آن رخ نداده و مدت طولانی آن با حضور معصومان علیهم السلام بوده، باعث می‌شود که نقل به معنا کمترین نقش را داشته باشد.

تأثير تاريخ تدوين سنت در نقل به معنا

- بعضی از کسانی که بحث نقل به معنا را مطرح می‌کنند و روی آن مانور می‌دهند، بین بحث‌های سنی و شیعه خلط می‌کنند. نقل به معنا در حدیث سنی با توجه به تاریخی که ذکر آن گذشت، نقش بسیار مهمی دارد، در حالی که در فرهنگ شیعی چنین نیست.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- نگاه شیعه به معصوم علیه السلام که آن را یک فرد با اطلاعات و خصوصیات خاص الهی تلقی می‌کند، باعث می‌شود در حفظ عین عبارات تلاش بیشتری داشته باشد.
- بدیهی است وقتی بدانیم شخصی که مطالب را برای ما بیان می‌دارد، از ویژگی‌های خاصی برخوردار است و به این امر اعتقاد داشته باشیم، در حفظ و نقل آن مطالب نهایت تلاش را خواهیم داشت. این نگاهی است که در فرهنگ سنی حتی نسبت به شخص پیامبر صلی الله علیه و آله وجود ندارد.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- ناگفته نماند ابو رافع غلام رسول اکرم صلی الله علیه و آله اولین کاتب احادیث در بین شیعه شناخته شده است. سید حسن صدر در کتاب تأسیس الشیعه لعلوم الاسلام می گوید: وی اولین کسی بود که به جمع احادیث و ترتیب آنها در ابواب مختلف اقدام نمود.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- برخی دیگر مثل محمد حسین آل کاشف الغطاء در کتاب المطالعات و المراجعات و الردود، پسر ابو رافع - عبید الله بن ابی رافع - را به عنوان اولین کاتب معرفی می نمایند.
- مقصود این نویسندگان از اولین کاتب، فردی از بین غیر معصومان علیهم السلام است؛ چراکه طبق روایات، حضرت علی علیه السلام اولین کسی است که به ثبت و ضبط احادیث پرداخت.

تأثير تاريخ تدوين سنت در نقل به معنا

- با مراجعه به کتاب حمید الله موارد زیادی مثل این روایت به دست می آوریم.

تأثیر تاریخ تدوین سنت در نقل به معنا

- . عبدالله بن عمرو عاص همان کسی است که قریش او را از نوشتن مطالب پیامبر صلی الله علیه و آله منع کردند (ر.ک: احمدی میانجی، مکاتیب الرسول صلی الله علیه و آله و سلم، ج ۱، ص ۳۷۴).
- . ر.ک: احمدی میانجی، مکاتیب الرسول صلی الله علیه و آله و سلم، ج ۱، ص ۳۶۲.
- . ر.ک: دفتر اول از سلسله درس‌های خارج اصول استاد هادوی، مبحث «تحلیل رکود در حوزه‌ی سنی و شیعه».